

Za podporu inscenácie „Višňový sad“ ďakujeme:

**SLOVENSKÁ
SPORITELŇA**

Hlavný partner divadelnej sezóny 2008/2009

Wienerberger
Building Value

**ACT
NITRA**

SLOVAKIA | ONLINE

Mediálni partneri:

radio.MAX

TVA
OBČASNÉ SPRÁVY

CE

gaptrading

Spravodaj

slovenka

občas
NEČAS

mojaNitra.sk
rychle riešenia

NITRA IT

NITRIANSKE NOVINY

Za podporu inscenácie „Višňový sad“ ďakujeme:

ZENTIVA

Generálny partner divadelnej sezóny 2008/2009

NITRIANSKY
SAMOSPRÁVNÝ
KRAJ

Hlavný partner inscenácie

GEBERIT

**UNIMAT
NITRA**

**KARTEL
NITRA s.r.o.**

VAGNERPLAST

Chocolate Products

Rokur
svet kúpeľní

KOD PLUS spol. s r.o.

MVS SK, s.r.o.
Priečky - obklady

**optima
NITRA**

Campri

TURANCAR
cestovná kancelária

SATUR

NITRAZDROJ a.s.

VÍNO NITRA

Dramatik Čechov sa naučil svojmu umeniu od dvoch náročných majstrov poviedky a jednoaktového vaudevilového skeču, pritom bola krátka poviedka obzvlášť dôležitá. Naučil sa od Flauberta a Maupassanta, Turgeneva a Tolstého odstupu od reality a sám sa naučil využívať podrobné pozorovanie suroviny vŕšednej skutočnosti. Naučil sa vidieť. Čechov sa usiloval o nazhromaždenie „oných zábleskov reality, ktoré sú obdarené jedinečnou živostou a vďaka tejto živosti sa zdá, že majú aj jedinečný význam.“ (J. Middleton Murry) Zreťazenie takýchto zábleskov v jedinečnú a sugestívnu sekvenciu vysvetľuje zvláštny pocit, ktorý si odnášame z poviedky aj z hry pracujúcej s nazonačnou, nepriamou informáciou – významom; vieme, že sa „nič nestalo“, ale cítime, že mnohé bolo „povedané“ a nadto povedané osobitým spôsobom a aj osobitým videním. Z nedostatku lepšieho slova bol tento spôsob vytvárania významu informácie označený ako „impresionizmus“...

Písaním poviedok sa Čechov naučil nerozlučne zopnúť postavy s ich prostredím: ľudia a miesta spolu nenásilne splyývajú. Naučil sa vykresliť osobnosť tak tým, čo daná osoba robí, ako aj tým, čo nerobí. Pri vynútenej úspornosti krátkej poviedky to musí dokázať najdrobnejším náčrtkom – drobnosťou. Táto metóda sa mu potom neoceniteľne osvedčila v divadelných hrách, ktoré sa riadia podobnou úspornosťou. Množstvo rýchlych a ľahkých dotykov štetca vytvára kompletný portrét postavy, ako ju vidíme my, ako ona vidí sama seba a ako ju vidia druhí. Čechov zdokonalil akýsi dramatický tesnopis. Jemnými podrobnosťami dosahuje detailnú presnosť a zdanlivé banality nadobúdajú vo svojom súhrne do celku silný význam, ktorému ťažko odolať, pretože sme ich už toľko prijali a tak ľahko. Rozpráva svoj príbeh jednoducho, bez vumelkovanosti, takže si z neho odnášame nám pochopiteľný zážitok, v podstate celý reálny a normálny.

V liste istej spisovateľke Čechov hovorí: „Môžete nad svojimi príbehmi plakať a vzdychať, môžete trpieť so svojimi hrdinami, ale som presvedčený, že to človek musí robiť tak, aby to čitateľ nespozoroval. Čím väčšia objektivita, tým väčší bude účinok.“ Každá takáto objektivita nám skoro znemožňuje objaviť autora v jeho postavách a technika strháva všetky bariéry medzi nami a jeho témou. Ale to je samozrejme aj spôsob Shakespearov a všetkých dobrých dramatikov. Autor vstupuje do svojho rozprávania len preto, aby riadil iróniu, ktorá zasa má riadiť našu reakciu. Osamelosť človeka, ilúzie, ktoré sú mu drahé, premenlivosť jeho krátkej existencie, to je Čechovova špecialita...

— *Ľ. Styan* [z knihy Čierna komédia]

Višňový sad, hra napísaná pre Moskovské umelecké divadlo, sa často chápe ako sentimentálna dráma o pomínutelnosti starého a pôvabného sveta drobnej vidieckej šľachty a nástupe hrubého moderného hospodárstva s ťažiskom v meste. Zápletka skutočne nápadne pripomína melodrámy „šľachtických hniezd“, ktoré sa tak veľmi nosili za čias Turgeneva. Ranevskí – hlavné postavy – pre svoje dlhy musia predať svoje dedičstvo, milovaný višňový sad, kupcovi Lopachinovi, ktorý ho hodlá zlikvidovať a na jeho mieste postaviť chaty pre novú strednú vrstvu.

Stanislavskij poňal svoju prvú inscenáciu ako sentimentálnu tragédiu; jeho herci sa pri prvom vypočutí scenára rozplakali. Nikto nebol ochotný postaviť sa k mystike „starých dobrých časov“ na panstve – mystike, ktorá prerástla v celonárodný mýtus – trochu kriticky. Časopisy ako Staryje gody a Stolica i usaďba prikrmovali tento kult svojimi snivými ilustráciami a nostalgickými spomienkami na životný štýl starj vidieckej šľachty. Politickou agendou týchto časopisov bola záchrana šľachtických panstiev nielen ako majetku alebo ekonomického systému a domova predkov, ale ako posledných zotrvávajúcich ostrovov civilizácie, ktorým v dôsledku spoločenskej revolúcie hrozí zánik. „Naše vidiecke hniezda,“ vyhlásil gróf Pavel Šeremetev v príhovore k moskovským zemstvá, „nesú pradávnu pochodeň kultúry a osvietenosti. Kiež im Boh dožičí úspech a kiež sú ušetrené nezmyselného hnutia zameraného na ich zničenie údajne v záujme sociálnej spravodlivosti.“ Keby bola Čechovova hra napísaná po roku 1905, keď sa Ruskom prehnala prvá roľnícka revolúcia a tisíce vidieckych hniezd vzbĺkli alebo boli dedičanmi vyrabované, dala by sa hra v tejto nostalgickej polohe azda pochopiť. Ale Čechov tvrdošijne trval na tom, aby sa hrala nie ako uplakaná tragédia, ale ako komédia; a v tomto poňatí nemohla byť napísaná neskôr, než napísaná bola, i keby sám Čechov žil ešte ďalších dvadsať rokov. Po roku 1905 sa už všetky žarty nad dohasínaním starého sveta končili.

Čechov nazval svoju hru „kabaretom“. (Nemirovič-Dančenko, Můj život v ruskom divadle, str. 209) V celom Višňovom sade zaujíma ku „kultivovaným spôsobom“ vidieckej šľachty ľahko ironický a mierne obrazoborecký postoj. Mystiku „starých dobrých časov“ na usadlosti paroduje. Sentimentálne spomienky madam Ranevskej na svet, z ktorého kedysi dávno odišla do Francúzska, a jej výlevy na tému, ako bolo kedysi na starom statku krásne a aké tu boli deti šťastné, boli napísané na naše pobavenie. Jej prehnané trúchlenie a nostalgia kontrastuje s rýchlosťou, s akou sa otrásie a na svoj smútok zabudne. Nejde tu o tragédiu. Je to satira na starosvetskú vidiecku šľachtu a na

kult vidieckeho Ruska, ktorý okolo nej vyrástol. Čo si máme myslieť o takom Piščikovi, statkárovi, ktorý spieva ódy na „pozemkovú šľachtu“, ale pri najbližšej príležitosti predá anglickým podnikateľom právo na ťažbu špeciálneho ílu, ktorý sa na jeho pozemku nachádza (a ktorý sa nepochybne použije na výrobu sanitárnej keramiky v Stoke-on-Trent)? Čo si myslieť o Ranevských, ktorí prikladajú taký význam starým patriarchálnym spôsobom? Ich starý komorník Firs spomína s nostalgiou na časy nevoľníctva. Ale pôvodní majitelia ho pri odchode zo statku so sebou nevezmú. Pre také pokrytectvo nemá Čechov nič než opovrhnutie. Svoj Višňový sad napísal na statku Márie Jakunkikovovej neďaleko Moskvy. „Tak nechutne leňošivý, absurdný, neslaný-nemastný život treba pohľadať,“ napísal. „Títo ľudia žijú výlučne pre vlastné uspokojenie.“ Naopak kupca Lopachina považoval Čechov za hrdinu hry. Vylíčil ho ako podnikateľa, príčinlivého a veľkorysého. Hoci chce na kúpe statku (kde jeho otec slúžil ako nevoľník) zarobiť, všemožne sa snaží Ranevských presvedčiť, aby sa pokúsili svoj pozemok dajako využiť sami, ponúka im pôžičku (a je zrejme, že by od neho nebola prvá). Bol to prvý podnikateľ, ktorý sa mal na scénu ruského divadla postaviť ako hrdina. Čechov od počiatku písal túto rolu pre Stanislavského, ktorý sa narodil v rodine kupca s vidieckymi koreňmi. Lenže Stanislavskij, dobre si vedomý tejto podobnosti, prijal rolu nespoľahlivého šľachtica Gajeva a Lopachina prenechal Leonidovovi, a ten ho zahral ako zvyčajný stereotyp kupca - tučného, zle oblečeného, v kockovaných nohaviciach a s chrapúnskym vyjadrovaním. Mejerchofd správne povedal, že tým v podstate pripravili Čechovovu hru o hrdinu.

Inszenácia Višňového sadu v Moskovskom umeleckom divadle, ktorá sa stala normou, nás pripravila o skutočný zámer hry – a tiež o skutočného Čechova. Pretože všetko nasvedčuje tomu, že sa Čechov sám identifikoval s outsiderom prerážajúcim spoločenské bariéry. Čechovov otec bol tak ako Lopachin kupcom a pochádzal zo znevolaňeného vidiečana. Sám sa naučil hrať na husliach, spieval v kostolnom zbere a v roku 1864 sa stal zbormajstrom v taganrogskej katedrále. Čechov zdedil otcovu snaživosť. Pochopil, že i prostý človek sa môže stať umelcom. Ale len s tou podmienkou, že sa ustavične vnútorne kultivuje. Neuspokojuje sa s dosiahnutým stavom.

— *Orlando Figes* [Natašin tanec - kultúrna história Ruska]

Program Divadla Andreja Bagara v Nitre
k inscenácii hry A. P. Čechova „Višňový sad.“

zodpovedný redaktor: Ján Greššo
zostavil: Svetozár Sprušanský
fotografia: Filip Vančo
grafická úprava: Palo Bálík

tlač: Michelangelo
2009

Višňový sad
A.P.Čechov

Divadlo Andreja Bagara Nitra

